

Литвиненко Я.В.,

к.е.н., професор МКА,

Якушик І. Д.,

д.е.н., професор Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі

ПОДАТКОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЯК СКЛADOVA ПОДАТКОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОКРАЩЕННЯ В УКРАЇНІ

Однією із складових частин податкового менеджменту є податкове регулювання. Від нього значною мірою залежить розвиток економіки держави, її окремих галузей та підрозділів. На рівні підприємства податкове регулювання впливає на ефективність роботи підприємства в цілому, можливості підвищити рівень добробуту як власників, так і найманих працівників. У статті розглядаються проблеми податкового регулювання як на державному, так і на рівні підприємства.

One of component parts of tax management there is the tax adjusting. Development of economy of the state, its separate industries and subsections depends in a considerable degree from it. At the level of enterprise the tax adjusting influences on efficiency of work of enterprise on the whole. In the article the problems of the tax adjusting are examined as on state so at the level of enterprise.

Постанова проблеми. Податковий менеджмент є однією з головних частин загального фінансового менеджменту як на макро-, так і на мікрорівні. На рівні управління державою він дає можливість стимулювати розвиток окремих напрямків національної економіки, її підрозділів та галузей, виходячи з зацікавленості її та необхідності для громадян з метою найбільшого задоволення попиту населення в різних товарах та послугах. На рівні підприємства податкове регулювання дає можливість визначити такий напрямок діяльності, який дозволить би виробляти і реалізовувати продукцію та послуги і при цьому отримувати найбільші прибутки. Це можливо при умові максимізації валових доходів та мінімізації валових витрат. Постійною, і в більшості випадків, найвагомішою частиною витрат є податкові платежі. Особливості податкового менедж-

менту підприємства є те, що в умовах ринкової економіки, коли воно є суб'єктом економічних відносин і має можливість самостійно визначати напрями своєї діяльності, обсяги виробленої продукції, показники діяльності і, в тому числі, валові доходи і витрати, податкове регулювання дає можливість оптимізувати податкові платежі і, таким чином, збільшити свої прибутки. Але в сучасних умовах розвитку як економіки держави, так і підприємств потрібно відзначити, що така важлива частина діяльності суб'єктів господарювання ще не достатньо розвинута, тому й існують певні проблеми.

Викладання основного матеріалу. В будь-якій державі, поза залежністю від існуючої економічної системи та напряму її розвитку, однією з головних функцій управління є регулювання. В умовах ринкової економіки та перехідного періоду до неї головними методами стають економіко-фінансові методи, до яких відноситься і оподаткування. В загальному вигляді податкове регулювання являє собою комплекс практичних дій щодо розробки загальної структури доходної частини бюджетів різних рівнів і здійснюється з метою досягнення оптимальної системи оподаткування в державі.

На державному рівні під податковим регулюванням розуміють якісні зміни податкової політики країни та проведення таких податкових дій, які дозволяють досягти повноти та своєчасності сплати податкових платежів. За своєю сутністю воно є достатньо вагомим важелем впливу держави на діяльність підприємств. Встановлюючи пільги на податки або, навпаки, підвищуючи ставки оподаткування, держава має можливість ефективно впливати на розвиток окремих підрозділів національної економіки та її галузей, розраховувати баланс між експортом та імпортом тощо.

На рівні підприємства особливість податкового регулювання полягає у визначенні таких дій підприємства по сплаті податкових платежів, які дозволяють оптимізувати розмір сплати їх з умовою дотримання чинного законодавства, а також прийняття рішень, які пов'язані із зменшенням їх розміру.

Завдання, мета та зміст податкового регулювання визначаються регулюючою функцією податків, тобто цей процес є об'єктивно необхідним, і від нього залежить економічний стан як держави, так і підприємства. Крім того, воно дає можливість зменшити суперечність між регулюючою та фіскальною функцією податків. Велике значення мають методи, якими здійснюється податкове регулювання і які залежать від різних чинників, до яких можливо віднести типи податкового платежу,

суб'єкт оподаткування, економічна спрямованість дій держави та інше.

Всі методи податкового регулювання можна згрупувати по двох напрямках: надання пільг по податкових платежах та застосування різних штрафних санкцій. Необхідність застосування цих двох напрямків пояснюється динамічністю процесів відтворення. Та економічна ситуація, яка склалася в державі, коли чинне законодавство дуже нестабільне, деякі податкові закони приймаються на досить короткий час, а внаслідок законодавчу базу постійно вносяться зміни та доповнення. В різних країнах світу застосовується практика, коли держава здійснює економічне регулювання шляхом надання пільг тільки раз на рік, при затвердженні державного бюджету. Такий порядок дає можливість підприємству розрахувати показники своєї діяльності на майбутній рік, і в тому числі свої прибутки, і мати впевненість у своїй діяльності хоча б на цей період. Тому в сучасних умовах значення податкового регулювання підвищується.

Надання пільг по податкових платежах є найбільш розповсюдженим методом податкового регулювання, який застосовується практично у всіх країнах світу. Але серед економістів, фахівців та вчених різних напрямків економічної теорії не існує єдиної точки зору. З одного боку, практично всі вони визначають, що податкова пільга зменшує податковий тягар на платника податкового платежу. Але інші фахівці, і головним чином державні діячі, виступають проти їх запровадження, тому що з їх точки зору виникає можливість у підприємства взагалі не сплачувати податковий платіж. Тому в цьому питанні виникає важлива проблема обґрунтованості надання пільг.

При наданні податкових пільг в різних країнах світу виходять з головних принципів, до яких відносяться: рівномірність надання, не обов'язковість застосування, вільний характер надання, цільова спрямованість, економічність. Але при цьому головним є те, що їх надання не повинно негативно впливати на спрямованість державного та місцевого бюджетів та соціальної політики держави.

Податкові пільги мають велике значення при стимулюванні розвитку окремих напрямків діяльності, окремих регіонів та підприємств. У світовій практиці найбільше розповсюдження мають такі методи пільгового оподаткування:

– зниження ставок оподаткування для підприємств на досить тривалий час;

– надання підприємству податкового кредиту, причому це стосується різних податкових платежів і головною метою при цьому є підвищення ефективності діяльності платників податків;

– затвердження неоподатковованого мінімуму доходів, причому це стосується не тільки фізичних осіб при визначенні та розрахунку прибуткового податку, а й юридичних осіб при сплаті різних податкових платежів (як, наприклад, ПДВ, на доходи, на прибуток у різних країнах світу тощо);

– повне звільнення від сплати податкових платежів. Ця пільга застосовується для окремих підприємств, виробництво продукції яких має стратегічне державне значення. Цей метод податкового регулювання застосовується для підприємств інвалідів та інших категорій населення з метою його соціального захисту та проведення відповідної державної політики;

– податкова пільга окремим підприємствам. Такі пільги, як правило, надаються підприємствам малого та середнього бізнесу для їх підтримки та стимулювання подальшого розвитку;

– при здійсненні окремих господарських операцій. В більшості країн світу звільняється від сплати більшості податкових платежів експорт продукції за кордон. Це робиться з метою стимулювання розвитку зовнішньої торгівлі та надходжень валютних коштів із закордону;

– при реалізації окремих видів товарів. Такі пільги надаються на ті вироби, які мають державне замовлення, головним чином для підприємств сільського господарства, літакобудування, виконання різних науково-дослідних робіт;

– при проведенні різних фінансових операцій, таких як благодійні відрахування, підтримка лікарень, відрахування в різні фонди релігійних організацій. В більшості країн такі кошти взагалі не підлягають оподаткуванню;

– пільги на окремі види витрат. Це стосується оподаткування грошових коштів, які сплачуються в різні соціальні фонди (пенсійний, соціального страхування, безробітних та інших).

Як один з методів державного податкового регулювання можна визначити утворення на території України вільних економічних зон. Вони утворюються з метою демократизації зовнішньоекономічної діяльності, а також активізації діяльності підприємств по різних напрямках. Такі зони мають досить широку ступінь відкритості для іноземних інвестицій, а всередині зони утворюються найбільш сприятливий митний, податковий та інвестиційний режим.

Ці зони утворюються в тих випадках, коли держава не має можливості забезпечити повне відкриття ринку для будь – які

типу діяльності, а робиться це на обмеженій території, на який утворюється особистий економічний клімат, який сприятливий як для іноземних, так й для власних інвесторів. Ці зони досить розповсюджені в усьому світі.

Сама по собі вільна економічна зона не є відокремленою територією держави. За своїм змістом це частина національної території, на якій діють особливі економічні та правові умови й стимули, які спрямовані на розвиток цієї території, проведення спеціальної державної політики, утворення особистого інвестиційного клімату з відповідними державними гарантіями.

В Україні вільні економічні зони утворюються на підставі тільки законів по кожній з них окремо. В них визначається статус території, строки існування цієї зони. В інших країнах порядок утворення ВЕЗ більш спрощений. Наприклад, для Казахстану достатньо рішення Верховної Ради взагалі, для Польщі – рішення Ради Міністрів.

В деяких випадках утворюються ВЕЗ, які поєднують всі напрямки в повному обсязі. Внутрішні параметри ВЕЗ визначаються залежно від мети, завдання, функцій, повноважень органів управління, структури її, а також кількості жителів та робітників на цій території.

Органами управління ВЕЗ виступають:

1. Місцеві органи влади та самоврядування (міські ради та місцеві державні адміністрації).

2. Органи господарського розвитку та управління ВЕЗ, які утворюються за участю суб'єктів економічної діяльності з боку України та з боку іноземного компаньйона.

В інших країнах (наприклад, Казахстан) діє єдиний орган управління – виконавча влада Адміністративної Ради зони.

Функції органів господарського розвитку та управління ВЕЗ в Україні обмежені і розповсюджуються тільки на: визначення перспективних напрямків розвитку зони, експлуатацію та будівництво мереж транспорту, зв'язку, енергопостачання та інші споруди загального користування, розвиток мережі комунікаційних зв'язків з партнерами за межами ВЕЗ, розміщення на території зони нових виробництв й з цією метою організація та проведення міжнародних симпозіумів, конференцій та інших заходів, у тому числі і рекламних, видача дозволів та інших ліцензій на території ВЕЗ, будівництво нових споруд, приміщень, розширення господарських суб'єктів та інше.

У ВЕЗ створюються сприятливі для суб'єктів господарювання митні умови та митний режим.

Іншим напрямком податкового регулювання є відповідаль-

ність за порушення чинного податкового законодавства. Для порушників сплати податкових платежів у законодавствах різних країн світу передбачаються різні штрафні санкції, до яких відносяться: пеня, штраф, дорахування несплаченої суми податкового платежу, застосування підвищеної податкової ставки на цю суму, арешт майна або самого платника та інше. Причому в більшості країн ці штрафні санкції носять досить жорсткий характер, а до порушень можуть відноситись навіть не тільки неповна сплата податкового платежу, а й затримка в наданні звітності по окремому податковому платежу до відповідного державного органу. Деякі країни з метою уникнення проблеми несплати податкового платежу, або якогось іншого порушення, укладають двосторонні міждержавні угоди.

Як свідчать проведенні дослідження в Україні, порушення податкового законодавства характерно і для податкових органів. Головним чином їх порушення полягає в перевищенні своїх службових обов'язків. Наприклад, податкова міліція при проведенні перевірки підприємства спочатку вилучає його інформаційні носії, заарештовує його активи, а потім і взагалі закриває його. Подальша перевірка визначає, що достатньо вагомим порушень для закриття підприємства не існувало, і йому повертають всі інформаційні носії і дозволяють працювати в подальшому. В цьому випадку підприємству були завдані матеріальні втрати (якщо підприємство не працювало, то воно не отримувало прибутки, мало зайві втрати та інше), так і моральні (тому що з таким підприємством не дуже активно будуть укладати угоди інші підприємства). Якщо судові органи визнають вину податкової інспекції, і призначають виплату підприємству завданих втрат, то їх виплата здійснюється з державного бюджету, а не з доходів тієї особи, яка допустила це порушення. В більшості випадків податкова інспекція пропонує сплату штрафу перевести в сплату майбутніх податкових платежів. Таким чином, за порушення чинного законодавства розплачується не особа, яка його допустила, а держава.

В цілому ефективність податкового регулювання, яке застосовується в державі, залежить від співвідношення між головними напрямками його. Але значна ефективність досягається, коли в державі більшу питому вагу займають економічні методи регулювання.

При визначенні методів податкового регулювання потрібен розрахунок соціальних наслідків проведення цього регулювання. Прогнозування наслідків податкового регулювання дає можливість державним органам прийняти більш обгрунтоване

управлінське рішення і вийти на будівництво більш раціональної податкової системи, а також своєчасно вносити необхідні корективи.

Висновки. Якщо робити в цілому висновки, то значне місце податкового регулювання визначається тим, що воно:

1. Є частиною державного регулювання. Але головною метою його є встановлення рівноваги між не тільки державними, але й суспільними корпоративними та особистими приватними економічними інтересами. Це завдання зводиться до максимального забезпечення суспільних громадських потреб. При цьому податкова політика забезпечує не тільки надходження коштів до доходних частин бюджетів різних рівнів, а повинна забезпечити отримання такого його розміру, який буде достатнім для суспільного відтворення. Крім того, повинно бути забезпечено й зростання загального добробуту населення.

2. Податкове регулювання дуже тісно пов'язане з такими методами державного регулювання, як ціноутворення, тарифне регулювання, валютне та грошове регулювання, політика державних позик та інше.

3. Найбільш ефективними методами податкового регулювання є методи надання пільг. Особливо це стосується стимулювання інвестиційних проектів за рахунок надання підприємствам, які їх здійснюють, різних податкових пільг та податкових кредитів, податкових канікул та інше.

4. Податкове регулювання повинно бути спрямоване на конструктивні зміни в економіці і не повинно носити репресивний характер.